

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XXXII.)

„Pri ich narodení sa spolu s nimi na horách dvíhajú pinie a duby zo zeme, ktoré živia ľudí. A predsa, keď ich konečne zastihne osud smrti, zvädnú najskôr krásne stromy, potom umrie kôra okolo nich, ich vetvy opadnú a tak opúšťajú duše ným svetlo slnka.“

(Homér o Dryádach v Hymne na Afroditu)

Hlaváčik jarný na Sandbergu

Mnohé druhy rastlín predstavovali atribúty rôznych bohov a veriaci k nim prejavovali oddávnú úctu. Spravidla išlo o liečivé rastliny, ktorým pripisovali magickú moc, o druhy rastlín pôsobivé vzrastom, plodmi alebo kvetmi (veľkosťou, farbou, vôňou, tvarom), kvitnúce na jar ako symbol znovuzrodenia (hlaváčik jarný/*Adonis vernalis*), prípadne vždyzelené (brečtan popínavý/*Hedera helix*, Usírova tamariška východná/*Tamarix orientalis*, Apollónova tamariška francúzska/*T. gallica*, cyprus smútočný/*Cupressus funebris* v antike ako symbol smrti, cyprus tibetský/*Cupressus gigantea*, Apollónov vavrín bobkový/*Laurus nobilis*) ako ukážku existencie nesmrteľnosti. „Urodzený“ vavrín podľa gréckych báj predstavoval premenenú božskú Daphné, ktorá sa takto vyhla Apollónovej žiadostivosti (avšak botanicky *Daphne* = lykovec). Apollón sa na jej pamiatku ním ovenčil, a tak založil tradíciu ovenčovania vavrínom (laureátov/vavrínom zdobených a víťazov; z baca laureatus odvodené bakalár/lat. baccalarus). Žuvanie vavrínových listov sa odporúčalo proti chorobám (moru) a Apollónove kňazky v Delfách dovádzalo do tranzu (halucinogén). Vavrín sa stal posvätným stromom Asklépia (nielen v jeho centre Epidaurus), ale aj bohov svetla, energie a znovuzrodenia iných národov (Ra, Višnu). Brečtan (grécky *kissós*) okrem uvedených dvoch symbolov zahŕňal u Grékov a Etruskov ďalšie dva – plodnosť a vernosť, takže ho využívali pri svadbách. Zároveň významnú úlohu zohrával spolu s viničom pravým/*Vitis vinifera* aj v rámci Dionýzovho/Bakchovho kultu (pri ovenčovaní). Pri rituáloch sa pilo silné brečtanové pivo a žuvali halucinogénne brečtanové listy. Samotného Dionýza, resp. na túto rastlinu premeneného jeho syna nazývali *Kissós*. Spolu s cezminou ostrolistou (*Ilex aquifolium*) sa využíval pri rímskych Saturnáliách. Brečtanom sa zdobili aj kresťanské oltáre od jesennej rovnodennosti po zimný slnovrat (pôvodne od Herfestu po Yule) a chránili kravy pred uhrnutím. Okrem Usíra a spomenutých bohov brečtan zasvätili aj bohyniam Isis, Lakšmi, Kundalini, Persefona, Ariadna, Psyché, Ceridwen. „Mužská“ pichľavá cezmina prináležala Thorovi, Lughovi, Tannusovi, Marsovi, Taranisovi a Saturnusovi, ktorému počas

Saturnálií z nej vyrobili kyjak. Trhali ju počas zimného slnovratu potme v lese a využívali na ochranu proti zlým duchom, kúzlam, ohňu, blesku a jedom. Symbolizovala tiež Kristovo utrpenie, a preto ňou zdobili od Vianoc do Troch kráľov aj kresťanské sviatky. Miestami ju nahradzoval listnatec trnitý (*Ruscus aculeatus*). Vinič okrem Dionýza a Bakcha zasvätili aj Apollónovi, Adonisovi, Orfeovi, Flore, Usírovi, Ra, Liberovi, Ištara a Inanne. Keďže Ježiš sám seba obrazne označil za „pravý viničový kmeň“ cisár Konštantín I. Veľký vyhlásil vinič za symbol kresťanstva. Stal sa aj symbolom Panny Márie. Podľa Starého zákona jeho využitie bolo umožnené už Adamovi a Noah ako prvú rastlinu po povodni zasadil práve vinič. Sumeri ho poznali ako „rastlinu života“. Hebrejská zbierka zákonov Mišna vinič označuje za Strom poznania dobrého a zlého. Cyprus vždyzelený (*Cupressus sempervirens*), pomenovaný podľa Apollónovho užialeného premeneného obľúbenca Cyparissa, patril k posvätným stromom života a smrti aj takých bohov ako napríklad Hádes, Pluto, Jupiter, Saturnus a Mithras, ale aj bohýň – Artemis, Diana, Afrodita, Athéna, Mut, Nephthys, Aštoret, Isis, Rhea, Deméter, Héra, Persefona, Freya. Stal sa stromom Afroditinho ostrova – Cypru. Kým v Perzii symbolizoval slnko, inde väčšinou podsvetie a smrť s možnosťou znovuzrodenia. Jeho listy sa preto dávali počas Herfestu (dožiniek) do kadidla. Vysádzali ho najmä v nekropolách. V súvislosti so symbolikou oslobodenia otroci, ktorí sa po úteku dostali až do cyprusového hája v gréckom Phliu, dostali slobodu (ostalo tu po nich mnoho reťazí). Za posvätnú drevinu považovali cyprus aj v Arizone (*C. arizonica*). V Mexiku Aztékovia popri vlnovci päťčinkovom (*Ceiba pentandra*) označovali „mexický cyprus“ – tisovec mexický (*Taxodium mucronatum*) za šamanský strom, ktorého vetvičky rituálne spaľovali. V Nepále, Bhutáne a Tibete sa oddávna takto spaľujú vetvičky cyprusu himalájskeho (*Cupressus torulosa*); v Egypte, ale aj v strednej Európe borievky obyčajnej/*Juniperus communis* (v Škótsku na Nový rok – Hogmanay ňou vydymili všetky domy). Kelti borievkovými vetvičkami vyhánali počas Samhainu starý rok a kresťania nimi zdobili počas Vianoc príbytky (borievka sa zaradila medzi symboly Krista). Medzi vianočné, resp. novoročné rastliny alebo rastliny zimného slnovratu zaradili aj čemericu čiernu/*Helleborus niger* ako Vianočnú ružu, jahodovca obyčajného/*Arbutus unedo*, železnika lekárskeho/*Verbena officinalis*... K nim dnes patrí aj prýštec najkrajší (*Euphorbia/Poinsettia pulcherrima*) – Vianočná ruža dovezená už Cortésom z Mexika. Na Blízkom východe Abrahámovi potomci uctievali najmä tamarišku manovú (*Tamarix mannifera*), lebo z jej vetvičiek poranených červcom manodarným (*Coccus manni-parus*) vyteká tuhnúca sladká šťava (mana), ktorú jedli (Beduíni ju dodnes používajú ako sladidlo). Biblické „pršanie many“ počas exodu však skôr pripomína vetrom roznášané jedlé lišajníky, napríklad *Lecanora esculenta* (obdobne v Japonsku iwatake - *Gyrophora esculenta*). Mnohozrné alebo veľkoplodé rastliny, napríklad obilniny Veľkej matky (pšenica, jačmeň, ryža, ovos, raž, proso), kukurica siata/*Zea mays* (dovezená do Španielska

Kolumbom v roku 1493) personifikovaná do podoby mayského boha Yum Kaaxa, aztéckeho boha Centeotla a životodarnej Matky kukurice – aztéckej sedemhadej bohyne Chicomecóatl, tekvica/*Cucurbita*, dynia/*Citrullus*, melón/*Melo*, skorocel/*Plantago*, plod citrónovníka citrátového – citrátovníka/*Citrus medica* nazývaného Buddhova ruka, Médské jablko alebo Židmi ako etrog spolu s koreňom lásky dudou (dūdū´ím) – mandragorou lekárskou/*Mandragora officinarum* sa považovali za prejav plodnosti, života a božskej výživy (dar bohov, božské požehnanie). Citrónovník pestovali Židia v téglikoch pre sviatok sukhot (dožinky). Jeho vetvička v rukách Panny Márie a jej Syna znamená čistotu, zároveň ochranu proti moru, jedom a zlu. V strednej Európe ju nahradila brezová ratallest alebo kvitnúca vrba rakytová (*Salix caprea*), okrem symbolu panenstva a plodnosti, aj zvestovateľ jari. Mandragoru, o ktorej sa našli zmienky už na egyptských papyrusoch cca z roku 1700 prnl. a na asýrskych tabuľkách s klinovým písmom asi z roku 800 prnl. (didit boha Ra, arabský koreň človeka yabruhim, perzská bylina človeka mardum-giã), Gréci zasvätili Afrodite (považovali ju za afrodiziakum ako podnecovateľa milostnej rozkoše - aphrodisia) a Arabi považovali za diablove pohlavné orgány (Satanov koreň). Mandragorové víno podávali Rimania ukrižovaným na utlmenie bolesti, pričom ich pred zvesením z kríža prebodovali kopijou, aby zistili či nie sú ním len omámení. Za božský antropomorfný liečivý koreň takto v Číne a priľahlej Ázii považovali žeňšeň – všehoj ázijský (*Panax ginseng*). Symbolom bohyne Veľkej matky sa stalo v kolíske civilizácie najmä granátové jablko z granátovníka púnskeho/*Punica granatum* (židovský rimmon, tiež ako ozdoba Šalamúnovho chrámu a Áronovho plášťa; v kresťanstve súčasť „mariánskeho kultu“), ktoré držala ako žezlo v ruke aj hlavná grécka bohyňa Héra (pri stvárnení Madony granátom tento atribút prevzala do ruky Panna Mária alebo v jej náručí

Figovník v posvätnom thajskom meste Ayutthaya

Ježiško). Za stromy plodnosti (fecunditas) a tiež poznania/osvietenia mnohé národy považovali **figovník posvätný**/*Ficus religiosa*, Hathorin a Nutin **figovník sykomorový** – sykomor *Ficus sycomorus*, z ktorého vystúpil Ra **figovník bengálsky** – *banyan*/*Ficus bengalensis*, ale aj **figovník obyčajný**/*Ficus carica* a iné druhy figovníkov. Spravidla z dreva figovníka vystrúhali rituálny Dionýzov, Bakchov alebo Šírov falus. Plod figovníka tvarom a množstvom zrniek zase pripomínal vagínu, obdobne ako datľa, broskyňa, marhuľa, slivka. Gréci verili, že figovník (syké) splodila zo svojho lona samotná bohyňa Zeme – Gaia. Pomenovanie

Výroba papyrusu zo šachora papyrusového v Egypte

dostal od Titána Sykea skrytého v nej pred Diom alebo podľa dcéry prapôvodného páru, matky rastlinstva Syké. Podľa *Bhagavadgity* sa za figovník prehlásil sám Kršna. Na banyane alebo v ňom sídlili bohovia. V jeho tieni vyseďovali predavači, preto tento mohutný strom nazývali Stromom obchodníkov (Vata). Na oltároch pod posvätným figovníkom askétov – stromom sveta a života Asvattha – obetovali božstvám plodnosti (jakši). Pod takýmto kozmickým stromom osvietenia Bo, resp. Bódhí zatúžil Siddharta Gautama (asi 563 – 483 prnl.) dosiahnuť nirvánu. Po dosiahnutí jeho osvietenia/prebudenia tento strom začal symbolizovať Buddhu (Bódhisattva). Sykomora (egypt. nehēt) predstavovala bohyňu Hathor, nazývanú aj Imait (podľa ďalšieho symbolu plodnosti – datľovej palmy Ima – **datľovníka obyčajného**/*Phoenix dactylifera*; tiež stromu Innany a Ištár). Medzi ďalšie rastliny, resp. plody rastlín Veľkých matiek patria aj Hérina **hruška obyčajná**/*Pyrus communis*, Hérina/Modronina **jabloň domáca**/*Malus domestica*, Afroditina/Venušina **dula podlhovastá**/*Cydonia oblonga*, ktorej plody prinášali ženy do domu, Artemidin/Dianin/čínskej bohyne súcitu Kuan Jin **jazmín lekársky**/*Jasminum officinale* (v Indii tiež Višnu a Ganéšu), Brigitina **jarabina vĺčacia**/*Sorbus aucuparia*, resp. **jarabina oskorušová** – oskoruša/*Sorbus domestica*, lípa **malolistá**/*Tilia cordata* bohýň Freyja, Afrodit a Venuša, **platan východný**/*Platanus orientalis* Diovej dcéry Heleny a lýdijskej Veľkej matky, **nechtík lekársky**/*Calendula officinalis* splodený zo súz Afrodity, v Egypte **šachor papyrusový** – papyrus/*Cyperus papyrus* bohyne Eséty/Isis, **zeler voňavý**/*Apium graveolens*. V Peru, Bolívii a ďalších andských štátoch za takúto rastlinu považovali zemiak nazývaný papa – **ľufok zemiakový**/*Solanum tuberosum*, ktorý personifikovala bohyňa Akso-Mama. Zemiaky pestovali aj vo vysokých nadmorských výškach, kde nedozrela kukurica, pričom pri rituáloch úrody obetovali desiatky detí. Obdobne sa uctieval a využíval **povojník babátový** – batáta/*Ipomoea batatas*, ktorý priviezol do Európy Kolumbus už pri prvej

plavbe. Kvitnúce jablone a jablká pre svoj hviezdicový pentagram v priereze (znak Venuše) sa stali symbolom lásky a života mnohých bohov (napr. Afrodity/Venuše, Athény, Apollóna, Dia, Cerridwen...). Stromy podliehali prísnej ochrane Rimanov i Keltov. Najzáčnejšie rástli v bájnnej Záhrade Hesperidié, na Avalone (Ostrove jablák), v Asgarde (Idunove jablká života) i v Edene. Kým na 1. mája (na Beltane) sa dlho tradoval pohlavný akt pod rozkvitnutou jabloňou (bežne aj na Slovensku), od 2. augusta (sviatku Lughnasa) do 21. septembra (sviatku Herfest) oslavovali zber jablák (galský sviatok La Mas Nbhál).

Medzi Venušine rastliny, ktoré neskôr pripadli Madone, patrili napríklad **adiant Venušin**/*Adiantum capillus-veneris* ako Venušin vlas, **črievičník papučkový**/*Cypripedium calceolus* ako Venušina črievička, **česák hrebentý**/*Scandix pecten-veneris* ako Venušin hrebent, **kotyledon Venušin pupok**/*Cotyledon umbilicus-veneris*, **zrkadlovka Venušina**/*Legousia speculum-veneris*, **myši chvost obyčajný**/*Achillea millefolium* ako Venušine mihalnice; na Cypre **šalvia Venušina**/*Salvia veneris*, **šafrán Venušin**/*Crocus veneris*, **eufória Venušina**/*Euphoria veneris*. Na jej ovenčovanie sa používala **kukučka**

vencová/*Lychnis coronaria* a **kúkoľ vencový**/*Agrostemma coronaria*. Symbol plodnosti a božej milosti – **mandľu obyčajnú**/*Amygdalus communis* (hebr. šaquet) počas christianizácie označili za prejav nepoškvrneného počatia a atribút Ježiša Krista ako skrytie jeho božskosti v ľudskom tele. Prestali ju pokladať za Diov/Jupiterov strom a mandľový olej za Divo semeno. Spomínaný **céder libanónsky** (*Cedrus libani*) a západný **céder atlaský** (*Cedrus atlantica*) boli najskôr symbolom moci kráľa Šalamúna, ale od vlády cisára Konštantína I. Veľkého už symbolmi nesmrteľnosti a večnosti kresťanského Boha Otca a jeho Syna. Stal sa stromom takých bohov ako napríklad Usíre, Amun Ra, Jupiter, Indra, Poseidón, Wotan, Cernunnos. Posvätný úctu si získal aj u Arabov a Čiňanov. Svätý kríž, na ktorom ukrižovali Ježiša, bol údajne z cédrového dreva a triesky z neho predstavujú vzácnu relikviu. Lásku a pokoru Krista, ktorý očisťuje, reprezentuje svedok jeho utrpenia na kríži – **yzop lekársky** (*Hyssopus officinalis*), ale aj **šafrán** (*Crocus*), uctievaný už v období minojskej kultúry na Kréte. Za kozmické stromy nebeskej a zemskej zvrchovanosti sa považovali Diov/Jupiterov asi **dub letný**/*Quercus robur* alebo **dub zimný**/*Q. petraea*, prípadne iné druhy mohutných dubov v Európe (estónsky Taarov dub, Thorov dub, Perunov dub, litevský Perkunasov dub...), Artemidin/Dianin **buk lesný**/*Fagus sylvatica* ako Strom kráľovny lesa, Odinov/Wodenov **jaseň stíhly**/*Fraxinus excelsior* – mýtický Yggdrasil (tiež strom gréckeho Poseidóna a rímskeho Neptuna, keltského Cernunna), strom slnečných bohov (Ra, Héliá), ale aj Dia, Jupitera, Indru, Athény, Minervy, Krista – **oliva európska**/*Olea europaea*, ktorého gigantická podoba sa podľa moslimov stáva Rajom vyvolených, pričom olivový olej tvorí základ oleja svätého pomazania (najmä prorokov, kňazov, panovníkov). Za strom života (Peridexion) sa považuje aj **moringa olejová** (*Moringa oleifera*), z ktorej plodov sa získava behenový olej. Sibírske a iné národy takúto posvätnosť prisudzujú napríklad stromu šamanov – **breze previs-**

nutej/*Betula pendula* a **smrekovcovi sibírske**/*Larix sibirica* alebo **smrekovcovi opadávému**/*Larix decidua*. Breza previsnutá pre bielu kôru patrila aj k stromom očisťovania, symbolom jari a k atribútom Thora, Brigantie, Brigit a všeobecne Veľkej matky Zeme. Jej pučaním začínal poľnohospodársky rok, pričom na jarnú rovnodennosť pridávali druidi brezovú šťavu do vína. Na 1. mája (Beltane) sa uskutočňovalo vrážanie brezového kolíka do zeme pod heslom: Nový život zemi! Išlo o jej symbolický hieros gamos s nebom (v súčasnosti sa stavajú už spomínané májky). Medzi tzv. kozmické stromy alebo osi Zeme/sveta (axis mundi) sa miestami radia aj palma víťazstva – **datľovník obyčajný**/*Phoenix dactylifera* a iné druhy palm (v Mezopotámii božský strom, v Egypte strom života, pričom Hathor nazývali Paňou datľovej palmy v Grécku strom svetla Héliá a Apollóna), **gaštan jedlý**/*Castanea sativa*, **baobab dľaňovitý**/*Adansonia digitata*, Kybelina a Attisova **borovica piniová** – piniá/*Pinus pinea* alebo iné druhy borovic. V Škandinávii verili, že z jaseňa vzišiel prvý muž Askr a z brestu alebo jelše, prípadne z jarabiny prvá žena Embala. V Írsku tri jasene (Tortu, Usnech, Dathi) spolu s dubom a tisom **obyčajným**/*Taxus baccata* predstavovali najposvätnější stromy, ktorých vyfatié v roku 665 n. l. znamenalo víťazstvo kresťanstva. Zasiahnutie dubu alebo jaseňa bleskom sa vysvetľovalo ako oplodnenie Veľkej bohyne Zeme Veľkým nebeským otcom. Indiáni uctievali **borovicu**/*Pinus* ako strom pokoja a mieru. Obdobne Čiňania, ktorí ju vysádzali na hroby. Ortodoxní Židia môžu byť pochovaní len v truhle z borovicového dreva. V Grécku ju považovali za Poseidónov strom, severnejšie za Cernunnov strom. Miestami ju považovali za symbol Veľkej matky. Tej však zasvätili spravidla **jedľu bielu**/*Abies alba*, pričom jej šišky napichovali na prúty a počas 1. mája nosili ako symbolický falus. Okrem gréckej

Imelo biele v Rusovciach

bohyne Elaté, galskej bohyne jedle Druantia, prináležala jedľa aj Artemis, Kybelé a Veste. Sibírske národy ju uctievali ako kozmický strom. Pod jedľou sa narodil Usíre i Dionýzos. Jej vetvičky slúžili ako kadidlo na očistu ešte aj po prijatí kresťanstva. Ochrannú funkciu mali aj vetvičky jarabiny – Stromu druidov (Fid na druid), často rastúcej okolo megalitov. Počas sviatku Imbolc ich

pridávali do kadidla, na Beltane zväzovali červenou niťou a na Samhain sa pripravovalo a pilo jarabinové víno. V Škótsku z nich robili krížiky, ktoré prišivali na odev. Na kresťanský Veľký piatok ich vešali nad dvere a nad chlievy, prípadne vysádzali na cintorínoch. Posvätnou rastlinou druidov (druid – lus) však bolo najmä **imelo biele/Viscum album**, resp. **imelo ihličnaté/Viscum laxum**, ktoré patrilo aj k atribútom Freyje, Cerridwen, Frigg, Apollóna, Venuše. Uctievali ho aj Wolofovia zo západnej Afriky a Ainovia z Japonska a Sachalinu. Jeho jedovaté biele bobule Germáni považovali za Odinove semeno. Najzáčnejšie rástlo na duboch (duir), na ktorých odtínali šamani jeho vetvičky počas zimného snovratu „zlatým kosákom“, pričom stáli z jednej nohy a jednu ruku museli vztyčiť k nebu. Odťaté kusy ostatní chytali do bielej plachty, aby sa dotykom so zemou neznescvätili. Potom ich farbili zlatou farbou a len po takej úprave mohli s nimi vstúpiť po snovrate do domu a zdobiť oltáre. V tomto období boli zakázané akékoľvek boje a na príkaz bohyně Frigg sa pod imelom začal tradovať bozk lásky a mieru (jej syn Baldr vstal z mŕtvych). „Bozk bohyně Frigg“ sa traduje počas Vianoc dôdnes, pričom vlnajšie imelo sa spáli a nové vyvesí nad dvere. Imelo sa kladlo aj do kolíky proti otehotneniu a pod vankúš pre pokojný spánok. Miestami ho nahradil **imelovec európsky/Loranthus europaeus** so žltými bobuľami. Kým biele kvety symbolizovali čistotu, panenstvo, nevinnosť a miestami i smrť, resp. záhrobie/podsvetie, červené krv, utrpenie alebo pohlavnú zrelosť ženy, plodnosť a sexualitu, žlté slnko a bohatstvo (zlato, med'), modré nebeské božstvo, sen a tajomstvo. Tak sa stali **červená ruža** a **červený karafiát** symbolmi Kristovho utrpenia. Okrem nich aj **veronika lekárska (Veronica officinalis)**, **lieska obyčajná (Corylus avellana)**, **orech kráľovský (Juglans regia)** a v stredoveku ako kvapky jeho krvi **jahoda lesná (Fragaria vesca)**, ktorú predtým považovali za symbol materstva, pohlavnej zrelosti ženy a erotickej zmyselnosti (počas letného snovratu sa na počesť bohyně Matky pilo opojné jahodové víno). Začala prezentovať Svätú Trojicu tak ako trojlistkovú Afrodítinu/Venušinu/Freyjina/Hathorina **ďatelina lúčna (Trifolium pratense)**, **pečeňovník trojlaločný (Hepatica nobilis)**, trojfarebná **fialka pravá (Viola tricolor)**, **kuklík mestský (Geum urbanum)**, odháňajúci zlé sily a Satana. Z tejto byliny sv. Benedikta

Pečeňovník trojlaločný zasvätený Svätej trojici

(herba benedicta) sa pripravovali amulety a kadidlá na vyhánanie diabla. Mnohé z „mariánskych rastlín“ už prevzali z predchádzajúcich náboženstiev, napríklad z atribútov severskej/germánskej bohyně Freya/Frigga (**prvosienka jarná/Primula veris**, **sedmokráska obyčajná/Bellis perennis**, **arnika horská/Arnica montana**, **vstavače/Orchis**, **orlíček obyčajný/Aquilegia vulgaris** – pripomínajúci aj Ducha svätého a celú Svätú trojicu), gréckej Afrodity a rímskej Venuše

(**falia biela/Lilium candidum**, **ruža biela/Rosa alba**). Panenská falia patrila aj ku kvetom Isis, Lakšmi, Ceres, Kundalini, Psyché, Athény, Attisa a Adónisa; neskoršie sv. Kataríny, sv. Antona a archanjela Gabriela. Gréci a Rimania ju pridávali do kadidiel určených Artemis/Diane a kresťania ňou 2. júla zdobili kostoly. K „mariánskym rastlinám“ v Európe patrí **snežienka jarná (Galanthus nivalis)**, Apollónova a Asklépiova **konvalinka voňavá (Convallaria majalis)** vyrastená zo sĺz Panny Márie pod krížom a využívaná na rituálny kúpeľ počas sviatku Beltane, **List Márie - vracič obyčajný (Tanacetum vulgare)**, **tomkovica voňavá (Hierachloe odorata)**, **mäta pieporná (Mentha piperita)**, **dúška materinná (Thymus serpyllum)**, **dúška tymiánová - tymián (Thymus vulgaris)**, **repik lekársky (Agrimonia eupatoria)**, ochrankyňa života (sózó biós) **šalvia lekárska (Salvia officinalis)**, **puškovec obyčajný (Acorus calamus)**, **chrasnica trstenikovitá (Phalaroides arundinacea)**, **levanduľa úzkolistá (Lavandula angustifolia)**, **devätsil biely (Petasites alba)**, **alchemilla žltozelená (Alchemilla xanthochlora)**, **nátržník husí (Potentilla anserina)**, **ostrôžka poľná (Consolida regalis)**, **ruža májová (Rosa majalis)**, **vrbovka malokvetá (Epilobium parviflorum)**, **pestrec mariánsky (Silybum marianum)** s bielymi škvrnami na listoch po kvapkách materského mlieka Panny Márie, **rozmarín lekársky (Rosmarinus officinalis)**, ktorý okrem plodnosti a nesmrteľnosti, symbolizuje lásku a vernosť, takže sa využíval aj pri svadobných obradoch a nahrádzal kadidlo (Dóri ho nazývali makarités – blažený. Ženskú silu prírody – symbol bohyně Zeme predstavuje mariánska **alchemilla panenská (Alchemilla virginica/vulgaris)**, z ktorej odvar sa pil počas sviatku Beltane. Medzi kvety Panny Márie sa radia aj spomínaná jahoda a jazmín, **fialka/Viola**, **pivonka/Paeonia**, v Číne považovaná za symbol bohatstva a cnosti, **kosatec/Iris**, **hyacint/Hyacinthus**, **divozel/Verbascum**, **vikla/Vicia**, **ruta voňavá (Ruta graveolens)**, ktorú uctievali aj starí Germáni a Židia, lebo zaháňala diabla (znižovala libido), zlých duchov a jedovatých tvorov. Kosatec predstavoval symbol gréckej bohyně dúhy a nádeje Iris, vedúcej duše do miesta večnej blaženosti a ducha Elysia (Edenu). Označoval kráľovský majestáť (často stvárňovaný v Ježišovej ruke) a rástol na konci dúhového oblúka prevažne na hrobchoch pre pokoj duší. Jeho koreňok sa pridával do kadidla ako fixatívum. Patril k rastlinám Afrodity, Héry, Isis, Juno, Venuše a v súvislosti s reinkarnáciou aj Usíra. Mariánsky **áron škvrnitý (Arum maculatum)** pôvodne symbolizoval spojenie Pána a Panej (falus v jóni), keďže kvitol okolo 1. mája patril k oslave sviatku Beltane. Kvetom Izraela sa stal **áronovec obyčajný (Arisarum vulgare)** spolu s **cyklámenom perzským (Cyclamen persicum)**. K rastlinám podsvetia (Háda a Persefony) patria: **ľaliovitý asfodel biely (Asphodelus albus)**, **topol čierny (Populus nigra)**, **topol osikový - osika (P. tremula)**, **topol biely - linda (P. alba)**, **dub cezminový (Quercus ilex)**, **jelša lepkavá (Alnus glutinosa)**, **smútočná vrba babylonská (Salix babylonica)** pôvodom z Číny, **sezam indický (Sesamum indicum)**. **Krušpán vždyzelený (Buxus sempervirens)** sa považoval za rastlinu boha podsvetia Háda, ale aj Kybely, ktorej kult uctieval borovicové šišky. Prevládala totiž predstava o premene jej vykastrovaného miláčika Attisa vo Frýgii na **borovicu lesnú - sosnu (Pinus sylvestris)**, resp. na **borovicu piniovú - pínium (Pinus pinea)**. Preto počas jarnej rovnodennosti prinášali nosiči dreva – dendrofóvia do jej chrámu (aj v Ríme) kmeň borovice zabalený do posmrtného rúcha ako mŕtvolu. Na druhý deň sa slávil Attisove zmŕtvychvstanie. Piniové šišky ako symbol plodnosti vyšivali už na rúcha kňazov v Mezopotámii, využívali pri rituáloch kultu Usíra,

nastokávali na Dionýzovu palicu, znázorňovali na fontánach a studniach - prameňoch života (fons vitae); neskoršie na renesančných a barokových fasádach. Podľa inej legendy sa Attisove kvapky krvi premenili na **fialky voňavé/Viola odorata**. Obdobne sa premenil zásahom Apollóna Hyacinthos na **hyacint východný/Hyacinthus orientalis** (podľa neho sa konali v Sparte slávnosti Hyakinthie), nymfa Minthé (vplyvom Persefony) na kvet mŕtvych – **mäta/Mentha**, Narkissos (syn riečneho boha Kéfisa a nymfy Leiriopy) na **narcis/Narcissus** potom, čo sa zamiloval do vlastného obrazu a odmietol nymfu Échó. Na **bazalku posvätnú/Ocimum sanctum** (tulsí) sa premenila Lakšmi,

Attisove kvapky krvi

žena Višnu. **Bazalka pravá/Ocimum basilicum** sa v Európe stala symbolom lásky (na Kréte stala symbolom nešťastnej lásky). Basilicon vyrábaný z nej pokladali za kráľovský liek. Bazalka sa stala atribútom Višnu, Kršnu, ale aj haitskej Erzulie. Ako pohrebnú bylinu ju v Indii kladli na mŕtvolu, v Egypte rozhadzovali na hroby a používali pri balzamovaní. Obdobne ju používali v Iráne a Malajzii. Údajne vyrástla na Kristovom hrobe po jeho zmŕtvychvstani. Adónis premenený z iniciatívy jeho milenky Afrodity na **hlaváčik/Adonis** (na jeho pamiatku sa konali v Grécku jarné slávnosti Adóniá), vzišiel z „plačúceho“ **myrhorníka balzamového (Commiphora opobalsamum)**, na ktorý sa zmenila Myrrha (nazývaná aj Smyrna), dcéra cyperského kráľa Kinyra, zakladateľa mesta Pafos, resp. sýrskeho kráľa Thesisa. Keď zatúžila po inceste s ním premenila ju Afrodita na ker. Patril k posvätným rastlinám (phun) už okolo roku 2000 prnl. v Egypte s využitím živice (guggul/bdelium/bisabel) pri mumifikáciách, ale aj v Palestíne a Etiópii (**myrhorník abesínsky/C. abyssinica** a **myrhorník molmolový/C. molmol**). Okrem pravého myrhorníka (drevený Mut, Hathor, Isis, Juno, Kybely, Déméter, Poseidóna, Ra, Saturna), ktorý darovala kráľovna zo Sáby Šalamúnovi, používala sa aj výťažky z **cedronely káňarskej/Cedronella canariensis**, **topoľa veľkolístého/Populus gileadensis** a **topoľa balzamového/Populus balsamifera**. V Európe sa myrhové kadidlo lásky Afrodity/Venuše využívalo aj pri pohreboch a počas sviatkov Herfest a Samhain; kresťanmi na očistu kostolov. Myrhorník vylučujúci myrhu (stakté) sa stal „mariánskou rastlinou“ tak, ako Aštoretina/Afrodítina/Venušina **myrta obyčajná/Myrtus communis** a myrťou voniaca **bečhrica voňavá/Myrrhis odorata**, pridávaná do potravín na zvýšenie pohlavnej žiadostivosti, životnej energie a pocitu radosti, najmä počas sviatkov Beltane a letnej rovnodennosti Coamhain (neskoršie zasvätená sv. Cecilii).

„Chryzantémy sú tichými samotármi medzi kvetmi, pivonky predstavujú boháčov a hodnostárov, lotosy sú kvety cnostných a vznešených.“

(Čou Tun-i, 1017 - 1073 n. l.)

RNDr. Jozef Klinda